

SOCIALINIŲ PASLAUGŲ BENAMIAMS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE: BENAMIŲ VYRŲ PATIRTYS

Violeta Ivanauskienė, Natalja Gončiarova

*Vytauto Didžiojo universitetas, Kauno technologijos universiteto
Inžinerijos licėjus*

Anotacija

Šiandieninėje Europoje niekas negali būti verčiamas miegoti gatvėje vien tik dėl to, kad nėra pri-taikytų tinkamos kokybės paslaugų, kurios atitiktų žmogaus poreikius. Todėl, atsižvelgdama į tai, valstybė privalo užtikrinti benamystę išgyvenančių asmenų teises ir išsaugoti jų orumą, teikdama efektyvias ir kokybiškas socialines paslaugas, nes tokių paslaugų reguliavimas ir įgyvendinimas benamystės srityje leidžia kalbėti apie modernios valstybės vystymą, formuojant ir performuojant socialinių paslaugų teikimo modelį. Šiame straipsnyje, remiantis benamystę išgyvenančių vyrų pa-tirtimis, aptariamos pagrindinės socialinių paslaugų problemos ir jų plėtros galimybės. Straipsnyje pristatomas empirinis tyrimas, kurio rezultatai atskleidė, kad šalyje socialinės apsaugos sistema pa-remta materialiniu aprūpinimu, tad benamių vyrų galimybės gauti kokybišką paslaugą yra menkos. Judėjimo negalių turinčiam žmogui nakvynės namų infrastruktūra nepritaikyta; socialinis būstas dėl ilgų eilių sunkiai gaunamas; savarankiško gyvenimo ar senelių globos namai garbaus amžiaus bena-miams taip pat sunkiai prieinami.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: benamiai vyrai, socialinės paslaugos, įgyvendinimas.

Abstract

This article analyses the experiences of men who are suffering homelessness. The aim of this article is to identify the main problems of social services and to show their potential development. In today's Europe, no one can be forced to sleep on the street just because there are no high-quality services that meet human needs. The state must ensure the rights of persons, who are suffering homelessness and to preserve their dignity by providing efficient and high quality social services, because only this kind of services allows to talk about the development of the modern state, shaping and reshaping the model of social services. This research allows to understand the phenomenon of homelessness from the point of view of homeless men and to identify the main problems that hinder to overcome home-lessness. This article presents the empirical study, which results showed that social services in Lithu-ania are based on the material supply, so homeless men have poor access to quality social services. The infrastructure of hostels is not adapted for person with disability; social housing is difficult to obtain because of the long queues; homeless men also have difficulties to access independent living or nursing homes for the elderly.

KEY WORDS: homeless men, social services, the implementation.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v76i1.1513>

Įvadas

Benamių, elgetų būta visais laikais. Benamystės problematika yra tarpdiscipli-ninis pažinimo objektas, kurio negalima įsprausti vien tik į sociologijos, krimino-logijos ar etnologijos rėmus (Praspaliauskienė, 2000). Kritiniu požiūriu benamys-

tė – tai individualių ir struktūrinių veiksnių pasekmė. Benamystę gali lemti asmeniniai sutrikimai, priklausomybės ligos ar prastos gyvenimo sąlygos, susijusios ir su plataus spektro sisteminiais veiksniais, tokiais kaip būsto neprieinamumas ir nepakankamos įdarbinimo galimybės (Kuhn, Culhane, 1998, cit. Cronley, 2010). Benamiai žmonės susiduria su socialinių, ekonominių išteklių stoka. Atsižvelgdama į tai, valstybė privalo užtikrinti benamystę išgyvenančių asmenų teises ir išsaugoti jų orumą. Socialinių paslaugų reguliavimas ir įgyvendinimas benamystės srityje leidžia kalbėti apie modernios valstybės vystymą, formuojant ir performuojant socialinių paslaugų teikimo modelį. J. Veit-Wilson (2000) (cit. Dromantienė, 2004) analizavo *gerovės valstybės* sąvokos problemišumą, kad jos esmė – valstybės gebėjimas mažinti skurdą, socialinę atskirtį, ginti žmogaus teises. Tuo tarpu G. Esping-Andersen (1990, cit. Dromantienė, 2004) teigė, kad gerovės valstybė siejama su valstybės atsakomybe už tam tikros minimalios gerovės užtikrinimą savo piliečiams. Siekiant panaikinti skurdą, socialinę atskirtį, užtikrinti asmenų lygiateisiškumą gerovės valstybėje, svarbu tyrinėti valstybės socialinių paslaugų reguliavimą ir įgyvendinimą, remiantis ne tik moksline literatūra, bet ir pačių vartotojų patirtimis. Todėl šio straipsnio tikslas, remiantis benamystę išgyvenančių vyrų patirtimis, identifikuoti pagrindines socialinių paslaugų problemas, apibūdinant ir jų plėtros galimybes. Tyrimo objektas – benamystei skirtų socialinių paslaugų įgyvendinimas Lietuvoje. Straipsnio tikslą siekiama įgyvendinti analizuojant ne tik mokslinę literatūrą, bet ir remiantis atlikto empirinio tyrimo duomenimis.

Tyrimo metodas. Analizuojant benamystei skirtų socialinių paslaugų įgyvendinimą Lietuvoje, benamių vyrų požiūriu, atliktas kokybinis tyrimas. Atlikti 9 iš dalies struktūruoti kokybiniai interviu su nakvynės namuose gyvenančiais vyrais. Interviu vidutinė trukmė – 55 minutės. Tyrimo dalyviai atrinkti pagal „sniego gniūžtės“ principą, kai pirmuosius tyrimo dalyvius rekomendavo nakvynės namų darbuotojai, o kiti pakviesti dalyvauti tyrime, atsižvelgiant į pirmųjų nuorodas ar rekomendacijas. Tyrimas atliktas laikantis visų moksliniams tyrimams keliamų etinių reikalavimų: konfidencialumo, anonimiškumo, objektyvumo, laisvanoriškumo. Atliekant tyrimą surinkti duomenys pateikiami autentiška tyrimo dalyvių kalba.

1. Benamystei skirtų socialinių paslaugų reguliavimas ir įgyvendinimas

Lietuvoje benamystės problemoms spręsti parengtos kelios strategijos: Socialinės įtraukties didinimo 2014–2020 m. veiksmų planas (2014), kuriuo siekiama didinti gyventojų gerovę, mažinant skurdą bei užtikrinant visiems lygias galimybes; Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (2000), kurioje išskiriama 10 svarbiausių

viešosios politikos sričių, galinčių numatyti sprendimus, palengvinančius skurstančiųjų padėtį, pabrėžiant NVO ir socialinių partnerių svarbą, LR bendrasis aprėpties memorandumas (JIP) (2003), kuriuo siekiama parengti Lietuvą nuo pat jos įstojimo į ES dalyvauti socialinės aprėpties procese, taikant atvirojo koordinavimo metodą. Memorandumas nusako pagrindinius iššūkius, siekiant įveikti skurdą ir socialinę atskirtį, supažindina su pagrindinėmis šių problemų sprendimo politikos priemonėmis.

Be šių strategijų, ankstesniais metais buvo priimtas ir įgyvendinamas 2004–2006 m. nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas (NAP), Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija 2008–2010 m. (NP – SASAS). Nors šios strategijos priimtose, tačiau daugelis išsikeltų tikslų neįgyvendinti. Benamystės mastai šalyje ir toliau didėja, skurstančiųjų daugėja, o socialinės paramos skirstymo sistema išlieka neefektyvi. Lietuvai įstojus į ES, politiniu lygmeniu atsirado daugiau strategijų, dėmesys pradėtas kreipti į skurdo problemą, integruojant benamius į įvairius visuomeninius renginius, tačiau nepaisant to ir toliau svarbu dirbti šioje srityje ir vietos, ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygmenimis. ES strategijoje 2020¹ iškeltas tikslas, kuriuo siekiama iš skurdo išlaisvinti 20 milijonų žmonių. Toks tikslas turėtų būti ir Lietuvos strateginiuose planuose, siekiant kuo labiau mažinti Lietuvos benamių asmenų skaičių, plėtojant socialines paslaugas.

Europoje 1989 m. įkurta „Feantsa“ organizacija / federacija, skirta kovai su skurdu ir socialine atskirtimi, padedant žmonėms, kurie išgyvena benamystę, arba tiems, kuriems ji gresia. Šiuo metu „Feantsa“ turi daugiau kaip 100 narių trisdešimtyje Europos valstybių, įtraukiant ir 25 ES šalis. Tai vienintelė tinklinė organizacija Europoje, dirbanti su benamystės problema. 2010 metai buvo paskelbti benamystės metais, ta proga pradėta reklaminė kompanija su šūkiu: „Panaikinti benamystę – įmanoma“ (angl. *Ending homelessness is possible!*). Šia kompanija siekta atkreipti dėmesį į tai, kad benamystę lemia ne tik asmeninės problemos, bet ir struktūriniai, instituciniai veiksniai (prastas paslaugų koordinavimas, neadekvatus pašalpų sistemų struktūravimas, nepakankamos politikos kūrėjų ir jos įgyvendintojų pastangos), todėl labai svarbu investuoti laiką ir išteklius į ilgalaikius šios problemos sprendimus („Feantsa“. Panaikinti benamystę yra įmanoma!).

Tuo tarpu Lietuvoje, įgyvendinant socialines paslaugas benamystę išgyvenantiems asmenims, veikia 23 nakvynės namai, kuriuose teikiamos laikino apnakvindinimo arba laikino apgyvendinimo paslaugos žmonėms, praradusiems namus. Šalia šių paslaugų, nakvynės namų gyventojams teikiamos ir kitos kompleksinės socialinės paslaugos. Remiantis socialinių paslaugų įstatymo (2006) antrojo skirsnio 7 ir 8 str., benamystę išgyvenantys žmonės gali gauti bendrąsias (informa-

¹ Prieiga internete: <http://www.feantsa.org/spip.php?article411&lang=en>

vimas, konsultavimas, tarpininkavimas, atstovavimas, sociokultūrinės paslaugos, transporto organizavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne) ir specialiąsias (socialinė priežiūra, laikinas apnakvindinimas, socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas) socialines paslaugas. Atsižvelgiant į tai, dažnai manoma, kad suteikus laikiną prieglobstį benamystės problema išsispręs, tačiau taip nėra. Svarbu orientuotis į priežastis, kurios lėmė benamystę, ir operatyviai jas spręsti. Be to, praktinė patirtis atskleidžia, kad neretais atvejais asmenys, apgyvendinti nakvynės namuose, išėję iš jų grįžta į gatvę. Likus gatvėje iš tiesų sunku atsiriboti nuo žmogų supančios aplinkos, ypač nuo gatvėje sutiktų draugų, kolegų (Vilniaus miesto socialinės paramos centro 2014 m. veiklos ataskaita, 2015).

Šalia minėtų paslaugų, benamystę išgyvenantiems žmonėms sudaromos sąlygos naudotis ir dienos centro paslaugomis, kur jie gali ne tik praleisti pusiaudienį, bet ir pasigaminti, pasišildyti maistą, gauti socialinio darbuotojo konsultacijas ir dalyvauti organizuojamuose grupiniuose užsiėmimuose. Dienos centre besilankančys asmenys skatinami laikytis tam tikrų taisyklių, tvarkos, atlikti smulkų remontą (Socialinės rizikos asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos ir elgetaujantių, 2013–2018 metų integracijos ir socialinės pagalbos programa, 2013). Iš esmės dienos centrai atlieka ne tik tam tikro „prieglobsčio“ funkciją, kur benamystę išgyvenantys žmonės gali praleisti šaltas žiemos, rudens ar pavasario dienas, bet ir ugdyti kasdienes gyvenimo įgūdžius, gauti reikalingą socialinio darbuotojo pagalbą. Galima teigti, kad įsteigti dienos centrai ir teikiamos paslaugos padeda benamiams asmenims išvengti sudėtingesnių sveikatos problemų, nusikalstamos veiklos, psichotropinių medžiagų vartojimo, laiką leidžiant ne tik gatvėse, bet ir šiuose centruose.

Tuo tarpu senyvo amžiaus ar negalią turintiems benamiams teikiamos ir savarankiško gyvenimo namuose paslaugos. Apgyvendinimas šiuose namuose – tai namų aplinkos ir būtinų socialinių paslaugų teikimas asmenims ir šeimoms, kuriems nereikia nuolatinės ar intensyvios priežiūros, kartu sudarant sąlygas jiems savarankiškai tvarkytis savo asmeninį / šeimos gyvenimą. Senyvo amžiaus žmonės gali naudotis šia paslauga, jei neturi nuosavybės teise jiems priklausančio gyvenamojo būsto ir kuriems paslaugos negali būti teikiamos namuose. Išskirtiniais atvejais savarankiško gyvenimo paslauga gali būti teikiama ir asmenims, atsidūrusiems ekstremalioje socialinėje padėtyje (Vilniaus miesto socialinės paramos centras). Galima daryti prielaidą, kad ekstremali socialinė padėtis gali būti tada, kai, pavyzdžiui, rajonuose nėra nakvynės namų, kuriuose galėtų būti apgyvendinami benamiai asmenys.

Šalia savarankiško gyvenimo namų, dienos centro ir kitų teikiamų paslaugų svarbu kalbėti ir analizuoti vieną pagrindinių piliečio teisių, kurią valstybė pri-

valo užtikrinti, – tai teisė į būstą. Remiantis Europos socialinės chartijos (2001) 31 straipsniu, LR valstybė įsipareigoja imtis priemonių, kurios būtų orientuotos į galimybes kiekvienam piliečiui turėti atitinkamo standarto būstą; neleisti plisti benamystei ir ją mažinti, suteikiant galimybę asmeniui įgyti būstą ar padaryti jį prieinamą tiems, kurie neturi pakankamai lėšų. Remiantis Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymo (2014) trečio skirsnio 9 straipsniu, valstybė teikia paramą būstui įsigyti tiems asmenims ir šeimoms, kurie deklaravo turimą turtą ir jų gautos pajamos už kalendorinius metus mažesnės už pajamas ir turtą, kuriuos nustato Vyriausybė, ir kurie neturi bei neturėjo būsto nuosavybės teise arba turi / turėjo nuosavybės teise būstą, bet jo plotas mažesnis negu 14 kvadratinų metrų ir jis nusidėvėjęs daugiau kaip 60 procentų, ar turimas būstas nepritaikytas neįgalųjų poreikiams. Taigi benamystės reiškinys politiniu lygmeniu neatsiejamas nuo socialinio būsto politikos: LR valstybė privalo užtikrinti individo teisę į būstą, kaip pagrindinę socialinę teisę, užtikrinančią žmogaus orumą.

Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis (2013), 2013 m. buvo 32 542 asmenys (šeimos), turintys teisę į socialinį būstą ir įtraukti į savivaldybėse sudaromus sąrašus. Tuo tarpu 2012 m. šis skaičius buvo 31 584 asmenys, o 2011 m. 4 proc. mažiau negu 2012 m. Akivaizdu, kad socialinio būsto poreikis kiekvienais metais didėja. Teikdama socialinio būsto paramą, valstybė orientuojasi į vidinį apsirūpinimo lygį šalyje, tačiau galų gale pati valstybė tampa nebeįėjusi suteikti paramą visiems turintiesiems į ją teisę: per metus patenkinama tik apie 1 tūkst. prašymų suteikti socialinį būstą. Remiantis statistiniais duomenimis, socialinio būsto poreikis šalyje smarkiai auga, eilėse žmonės priversti laukti 10 ir daugiau metų. Benamystę išgyvenantiems asmenims socialinio būsto prieinamumas ypač svarbus. Šie žmonės negali eilėse laukti 15 metų, neturėdami kur gyventi. Jiems socialinė pagalba ir jos prieinamumas būtini „čia ir dabar“. Tol, kol nebus ilgalaikių socialinių paslaugų arba jos netaps labiau prieinamos, žmonių, gyvenančių gatvėse, skaičius nemažės.

Apibendrinant galima teigti, kad benamystę išgyvenantys žmonės gali gauti tam tikras socialines paslaugas: nuo socialinių paslaugų įstaigose iki socialinio būsto įgijimo. Analizuojant šias paslaugas galima pastebėti, kad jos yra trumpalaikės, nors ir orientuotos į socialinės atskirties įveikimą. Nesant ilgalaikės pagalbos, benamystę išgyvenantys žmonės, pasinaudoję jiems skirtomis paslaugomis, vėl atsiduria gatvėje ir stengiasi išgyventi vartodami psichotropines medžiagas, atlikdami nusikalstamas veikas ir kt. Socialinio būsto teikimas siejamas su solidarumo principu, kuris išryškina valstybės teikiamos pagalbos svarbą vargingiau gyvenančiai visuomenės daliai, nepaisant to, skurstančiųjų ir benamystę išgyvenančių žmonių skaičius auga, socialinės paslaugos (ribotas nakvynės namų ir lovų skaičius) ir socialinis būstas vis sunkiau prieinami. Todėl ir toliau svarbu tyrinėti,

analizuoti bei tobulinti socialinės paramos skyrimą skurdžiausiai gyvenantiems valstybės žmonėms, benamiams.

2. Benamiai vyrai ir socialinės paslaugos: tyrimo rezultatai

Benamystę išgyvenantys asmenys turi daugybę rimtų socialinių ir sveikatos problemų, kurios susijusios su priklausomybių ligomis ar psichikos sveikata, todėl šiai grupei žmonių ypač svarbios socialinės paslaugos (Tainio, Fredriksson, 2009). Jų prieinamumą, probleminius aspektus geriausiai gali atskleisti benamiai žmonės, kalbėdami apie savo poreikius ir paslaugų atitikimą jiems. Roberto teigimu, jo pagrindiniai poreikiai esamoje situacijoje susiję su sveikatos stiprinimu:

Man poreikiai dabar ką, susitvarkyti su ta koja, vat, reikia, kad tą sąnarį pakeistų <...> pakeis tą sąnarį paskui ieškosiu, kur išsinuomoti butą... Čia pusantrų metų, daugiau nelaiko, bendrai taip paėmus. Čia tai irgi nesąmonė <...> tai va, tokia ta ir viltis: išsigydyti koją pirmiausia man... ir išsinuomoti butą. Išsinuomoti butą, o po to aš žinau, ką daryti... ką daryti... **man draugai padės, tikrai žinau, kas man padės, iš tikrųjų** [Robertas, 57].

Iš pateiktos istorijos galima pastebėti, kad kalbėdamas apie savo poreikius tyrimo dalyvis jų neatsieja nuo socialinių paslaugų. Jis žino, kad pagerėjusi sveikata ir galimybė judėti turės lemiamos įtakos jam išeinant iš nakvynės namų ir susirandant gyvenamąją vietą. Įdomu pastebėti, kad kalbėdamas apie ateitį tyrimo dalyvis ją sieja su draugų, o ne su valstybės pagalba („man draugai padės, tikrai žinau“). Galima daryti prielaidą, kad tokį Roberto pasirinkimą lemia aiškus ir apibrėžto socialinio gerovės modelio Lietuvoje nebuvimas. Viena vertus, dominuoja socialdemokratinis modelis, kita vertus, atsižvelgiant į įgyvendinamą politiką, Lietuvai artimas ir liberalusis modelis. Tol, kol valstybės sistema išlieka mišri, nėra pusiausvyros, tol žmogus šioje situacijoje lieka nuošalyje, jam nesuteikiama būtina pagalba. Tai patvirtina gaunamos socialinės paslaugos ir darbo rinka, kuri netenkiną benamių žmonių poreikių:

Čia vasara nedirba, uždaro 3 mėnesiams ar keturiems... gyvenk, kur nori, kur tada miegoti? <...> dabar, va, po pusantrų metų man sakys, būk malonus eik į gatvę. Kur eiti? <...> Va taip va, čia tokia sistema, tokia įdomi, o pagal dokumentaciją **vieną kartą čia gali gyventi per gyvenimą, pusantrų metų tau duoda, susirask, kur nori, ieškokis, ieškokis. Gerai, ieškokis... Jeigu aš turėsiu pinigų, aš neisiu ir negyvensiu čia, teisingai?** Tame dalykas, aš neisiu ir negyvensiu čia šitam **Bangladeše...** Pilna ta žodžio prasme galima taip pavadinti... čia dar baisiau... [Robertas, 57].

Remiantis LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (2006) IV str. 14.4. punktu, laikino apnakvin-

dinimo paslauga teikiama vieną kartą, bet ne ilgiau kaip 3 paras. Galima daryti prielaidą, kad toks reglamentavimas, kai kalbama apie benamystę išgyvenančius žmones, netikslingas. Neretai laikino apnakvindinimo paslaugomis naudojasi tie asmenys, kurie neturi lėšų („Jeigu aš turėsiu pinigų, aš neisiu ir negyvensiu čia, teisingai?“) naudotis laikino apgyvendinimo paslaugomis ar išsinuomoti būstą. Praktiškai šiems asmenims sudaroma galimybė laikino apnakvindinimo paslauga naudotis ilgesnį laiką humaniškumo sumetimais, tačiau teisiškai tai yra vienkartinė paslauga, trunkanti ne ilgiau kaip tris paras. Toks reglamentavimas netikslus ir neorientuotas į benamių žmonių poreikius. Roberto pasakojime įdomu pastebėti tai, kad gyvenimas nakvynės namuose konstruojamas kaip gyvenimas „Bangladeše“. Galima daryti prielaidą, kad tokį vyro palyginimą su Bangladešo valstybe lemia nuolat jaučiamas skurdas, netvarka, kai kurių asmenų savęs nepriežiūra, gyvenimas kambariuose po kelis asmenis.

Tuo tarpu remiantis LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ pakeitimo“ (2013) 21.1 punktu, laikino gyvenimo namai apibrėžiami kaip socialinių paslaugų įstaigos, teikiančios socialinę priežiūrą gyvenamosios vietos neturintiems ar laikinai negalintiems ja pasinaudoti asmenims bei trumpalaikę socialinę globą asmenims, kurie yra po medicininės reabilitacijos. Šių paslaugų trukmė – iki 6 mėnesių (IV str. 17 punktą). Be abejonės, benamystės problemą išspręsti pagal Socialinių paslaugų kataloge reglamentuotą tvarką tikrai sunku. Benamystė yra kompleksinis reiškinys, susijęs ne tik su būsto neturėjimu, bet ir bedarbyste, vis ilgėjančiu senyvu amžiumi, socialinių paslaugų ir socialinio būsto neprieinamumu, priklausomybės ligomis. Tad žmogų apgyvendinus 3 paroms ar 6 mėnesiams („vieną kartą čia gali gyventi per gyvenimą, pusantrų metų tau duoda, susirask, kur nori“), problema neišsispręs, ir jis vėl atsidurs gatvėje, grįš prie senų įpročių. Todėl labai svarbu išskirti benamių asmenų grupę, neprilyginant jų socialinės rizikos asmenims, nes išgyventi šį procesą reikia daugiau laiko, tuo labiau, kai kalbama apie vyresnio amžiaus asmenis.

Lėjus benamystės išgyvenimą sieja su tam tikromis socialinėmis paslaugomis: Išgyventi. Išgyventi, ir viskas... <...> kad turėti kur prisiglausti, kad gatvėje nebūti, kažkur po medžiais nemiegoti <...>, jei būčiau invalidas baisiausias, gal kas nors išeitų, o aš dabar neturiu invalidumo. Buvo vienas be kojos, įtaisė mūsų socialinės darbuotojos į kartų namus, dabar iki galo savo gyvenimo pragyvens. O ką sveikų... ten irgi didžiausia eilė kartų namuose. Čia irgi kitas į senelių namus, nu, tai senas labai, 80 metų su virš, dar vienas yra irgi ruošia jam popierius, 82 metų. <...> Sako, irgi sunku papulti [Lėjus, 72].

Lėjaus istorija atskleidžia, kad pagrindinis benamystės siekis ir tikėjimas susijęs su išgyvenimu gaunant tam tikras socialines paslaugas. Tačiau tyrimo dalyvio

patirtis atskleidžia, kad Lietuvoje egzistuoja nemažai problemų socialinių paslaugų prieinamumo klausimu. Galima daryti prielaidą, kad ribotos galimybės gauti vieną ar kitą paslaugą skatina tyrimo dalyvio nepasitenkinimą ir prasmės gyvenime nebuvimą: „Čia nieko neišeis, pastangos tik tai bus, nieko neišreikalaus, dabar ta valstybė tokia... vaikštai, pats viską darai, neišeina kitaip.“

Nemažai spragų galima įžvelgti Lietuvos socialinio būsto politikoje. Socialinio būsto prieinamumas ir paskirstymas yra viena aktualesnių problemų: „Klausiau, pasakė skaičių virš 500, čia ant dešimt metų.“ Remiantis LR statistikos departamento duomenimis (2013), 2013 m. buvo 32 542 asmenys (šeimos), turintys teisę į socialinį būstą ir įtraukti į savivaldybėse sudaromus sąrašus. Akivaizdu, kad būsto laukti reikėtų daugelį metų. Ilgą laukimo periodą patvirtina Erlando patirtis: „Koks čia tas greitai, 10 metų jau. Eilėje 10 metų.“ Svarbu pastebėti, kad Erlandas yra darbingo amžiaus asmuo, jis gali užsidirbti pinigų ir susirasti pastogę, tuo tarpu benamiai žmonės, sulaukę pensinio amžiaus, neturi galimybių tiek metų laukti eilėje. Jiems būsto reikia čia ir dabar. Kita vertus, jeigu šią problemą išspręsti sudėtinga, turėtų būti sudarytos sąlygos šiems asmenims apsigyventi savarankiško gyvenimo namuose ar senelių globos namuose, bet ir čia kyla tam tikrų sunkumų: šių žmonių patalpinti neįmanoma dėl per didelių eilių. Taigi žmogus paliekamas likimo valiai: neturi nei būsto, nei minimalių finansinių išteklių:

Dabar dar pensijos negaunu, dar nesiunčia, reikia iš Rusijos, iš archyvų gauti, nes man nenori 10 metų priskaičiuoti prie pensijos. Dabar, kai Sodroje paskaičiavo stažą, tai 25 metų, o reikia, kad būtų 30, tai bus 35. Tai bus pensija, 240 eurų. <...> gaunu 94 eurus, kad, va, laukiu tos pensijos [Lėjus, 72].

Šiuo atveju labai svarbu kalbėti apie socialinį teisingumą. Tyrimo dalyvio naratyvas atskleidžia, kad Lietuvoje šis principas menkai įgyvendinamas. Vienas pagrindinių socialinio teisingumo kriterijų yra visuomenės narių solidarumo principas, kuriuo remiantis siekiama įgyvendinti tam tikrą lygybę minimaliai tenkinant būtinausius poreikius. Lietuvoje įvairiose srityse dominuoja turtas ir valdžia, kuri pasiskirstė nepagrįstai ir atsitiktinai. Didesnį turtą turinčios gyventojų grupės užsitikrina didesnę vartojimą ir socialinę apsaugą (Guogis, Gruževskis, 2010). Tai patvirtina ir tyrimo dalyvio patirtis: „Į tuos senelių namus irgi nelabai nori priimti, turėk kažką, jei turi gerą pensiją, tai gal.“ Pasak A. Guogio (2006), neverta paminti žmoniškumo ir marginalizuoti didžiosios Lietuvos gyventojų dalies, nes čia ir taip daugumą sudaro marginalai, egzistuoja tik formali demokratija. Socialinio teisingumo nebuvimą atskleidžia ir Ažuolo naratyvas:

Dantis tvarkau, nežinau, iš kur pinigų reikia gauti, neturiu ką pakišti jo, gali padaryti blogai, vėl reikės ne iš naujo, o laiko nebėra, aš žmogus gi, jei mano gyvenimo ciklas būtų dar kokie 50 metų, jo, sutinku. O pagal visą mano būklę, man liko pagyventi, normaliai pagyventi kokia 15 metų, dar jaučiant savyje fizinę galią, jaunatvę, o

toliau visio, aš nežinau, kas bus, man nežidomu. Tai va, 15 metų, tą 15 metų, aš 5 metus dar susiplanavęs dar galiu įdėti į save. Investuoti į save, toliau jau viskas, pas mane jau irgi baigiasi ir kantrybė ir nervai, ne geležinis, dar tiek galiu, **bet, jei viskas diena iš dienos, ką bedarytum, baigiasi blogais rezultatais, tai nedadeda jėgų, nedadeda energijos, dar labiau smukdo** [Ažuolas, 50].

Ažuolo patirtis patvirtina tai, kad visuomenėje nusistovėjęs tam tikras galios santykis, kai finansų turėjimas lemia paslaugos kokybę („nežinau, iš kur pinigų reikia gauti, neturiu, ką pakišti, jo, gali padaryti blogai“). Tokiu atveju ypač svarbu keisti ir tobulinti socialinės apsaugos sistemos tikslus. Kaip teigia A. Guogis, B. Gruževskis (2010), svarbu užtikrinti visavertę piliečių socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomeniniame gyvenime. Socialinės apsaugos pagrindą turėtų sudaryti ne materialinis vartojimas, bet dalyvavimas. Kitaip tariant, nepaisant žmogaus finansinės padėties, gyvenamosios vietos, jam svarbu užtikrinti galimybę dalyvauti ekonominiame, politiniame, pilietiniame ir kultūriniame valstybės gyvenime. Socialinės apsaugos efektyvumą turi atskleisti ne pajamos ar finansinė galia, bet socialinės rizikos asmenų dalyvavimas visuomeniniame gyvenime. Ažuolo istorija patvirtina tai, kad dabartinė socialinės apsaugos sistema skatina asmenis jaustis bejėgiais, pagalbos nesulaukiančiais asmenimis: „Bet jei viskas diena iš dienos, ką bedarytum, baigiasi blogais rezultatais, tai nedadeda jėgų, nedadeda energijos, dar labiau smukdo.“ Valstybės vaidmuo tyrimo dalyvio apibūdinamas taip:

Iš tikro, iš tikro, pačios valstybės pasigendu, pasigendu, pačios valstybės pagarbos, dėmesio, visur absoliučiai, nesvarbu, ar tai būtų mokama, ar tai būtų nemokama, nebėra to, kas buvo kažkada. Už pinigus gali visa tai nusipirkti, ir kokybę nusipirkti gali, ir nusipirkti dirbtinę šypsena, tą tokį pagarbų elgesį, bet tik už pinigus, o be pinigų, visio [Ažuolas, 50].

Galima daryti prielaidą, kad nesiekiant pokyčių ir efektyvesnių bei prieinamesnių socialinių paslaugų, Lietuvoje vis dėlto gali padaugėti nusikalstamos veikos: „Todėl, kad aš laisvas žmogus, galiu eiti plėšti, galiu eiti atimti, bet kažkodėl myliu žmones, žinai.“

Ir Tauro naratyvas atskleidžia vyro nusivylimą valstybės pagalba:

Valstybė tikrai nepadės. Jokių minčių nėra. **Mes nepasieksime kitų šalių praktikos,** pas mus kaip buvo, taip ir bus. Jūs kiek norite galite verstis per galvą, gerai, kad tokius namus padarė, dar gerai. <...> reikia keisti bet nieko neįmanoma <...> iš tikrųjų, tarkim, gerai, 4 metai, 4 metai atgal, nakvynės namuose buvau laikino apgyvendinimo namuose nakvynės namuose, dirbau Joniškyje iš nevilties, mane apgavo. Ir aš išėjau į nemokamus, mane pervedė, tai patalynė buvo, rankšluostis buvo. Dabar po 5 metų čia atėjau, vėl nuėjau į nemokamus <...> Tai ten nueinu dabar... nu, aš utėlių bijau, aš trinuosi su tepalais, ten utėlynas, ten nieko nebėra, ten nebėra į ką žiūrėti, miegok kiek

nori, valgyk kiek nori, šilta, eik, išsimaudyk ir miegok. <...> **O ateity benamių dar daugiau atsiras.** O vasarą, ką vasarą... kur miegoti? Ant suoliukų niekas neima, nei policija neima, niekas. Kam reikalingas? <...> Eik, susirk kokia džiova, ir viskas. Šito žmogaus niekur nepaguldo, jis be kojos, sėdi ant suoliuko, prašo... geria bet ką, viskas, kas dega, išskyrus malkas, ir jokio dėmesio... kokį dėmesį gali duoti? **Pagalbą duoda, savaitę dvi ar mėnesį pramiegojo prie stoties, davė jam pagalbą, padėdavo, davė protežą, įtaisė ir kas iš to, jis vėl miega lauke...** [Tauras, 64].

Viena vertus, galima teigti, kad vyras nesistengia, nemotyvuotas („nėra didelio noro keltis“) keisti tokio savo gyvenimo, kita vertus, galima akivaizdžiai pastebėti, kad benamystę išgyvenantiems asmenims teikiamos paslaugos turėtų būti ne trumpalaikės, bet ilgalaikės. Pasak V. Bush-Geertsema, O’Sullivan, Pleace (2010), dalis benamių išgyvena ilgalaikę benamystę, tokiu atveju ypač svarbi kuo didesnė parama. Tradiciškai benamiams suteikiamos institucinės paslaugos, kurios ne visada būna sėkmingos ar efektyvios. Viešojo erdvėje svarstoma, kad ūmios benamystės atveju tikslinga būtų suteikti nuolatinę gyvenamąją vietą, socialinį būstą, o ne laikiną pastogę, vadovaujantis principu – „būsto pirmumas“ (angl. *Housing First model*). Tačiau tokio principo užtikrinimas labai priklauso nuo socialinio būsto prieinamumo, socialinės apsaugos sistemos funkcionavimo, tinkamos krizių intervencijos ir lanksčių bei prieinamų socialinių paslaugų. Lietuvoje vis dėlto socialinio būsto srityje ne vienas tyrimo dalyvis įžvelgia prieinamumo problemą:

Tyrėja: o kaip dėl socialinio būsto? Jūs nestovite eilėje?

Tauras: ne. Nėra šansų. Nedagyvensiu, kol gausiu tą būstą. Į nakvynės namus, va, visi gali eiti.

Tyrimas atskleidžia, kad benamiams asmenims dėl socialinių paslaugų neprieinamumo atsiranda galimybė tapti ilgalaikiais benamiais. Atsižvelgę į tai, mokslininkai L. Gulcar, A. Stefancic, M. Shinn, S. Tsemberis, S. Fischer (2003) skiria du darbo su ilgalaikiais benamiais modelius. Būsto pirmumo modelis (angl. *Housing first model*) apibrėžiamas kaip nuolatinio būsto suteikimas su palaikomąja socialine pagalba (sveikatos priežiūra, socialinis darbas su atvejais ir kt.) motyvuotiems asmenims, kurie gali turėti negalią, psichikos sutrikimų. Antrasis modelis – tiesioginis, suprantamas kaip nakvynės namų paslauga, kurioje teikiamos nuolatinės socialinės paslaugos asmenims, praradusiems viltį ir motyvaciją. Socialinių paslaugų srityje Vakarais ir Robertas taip pat įžvelgia trūkumą:

Nu, viena naktis... jie neleidžia... Bet aš ten nakvoju velnias žino kiek. Aš ne vietinis. Priregistruotas kitur. <...> Va, čia aš nesuprantu, humaniškumo jokio nėra. Žmogus šalk, šlapk. Pernakvoti, cha cha... nevietinis. Tai kaip ne vietinis? Aš lietuvis! Aš čia gimiau, dar ko. Kaip tai aš ne vietinis, koks čia skirtumas gali būti? Čia yra nesąmonė.

Koks čia skirtumas? Jeigu ligoninės priima į koridorius benamius, o čia jie turi vietas, turi visko ir nepriima... savo žmonių... [Vakaris, 50].

Žmogus neturi, kur gyventi, neturi nei pajamų, nei nieko, kas, jei turi, čia ateina gyventi... bet jeigu jis neturi nei paso, nieko, jis ten papuolė, kur jam ten eiti tam žmogui? Jūs suprantat, tokių variantų, jūs suprantat, aišku... aš žinau, suprantat, protingas žmogus, kiekvienas supranta, jis padėti nieko negali... [Robertas, 57].

Galima daryti prielaidą, kad gyvenimas rajonuose ar miestuose, kuriuose asmuo prieregistruotas, bet nėra nakvynės namų, iš tiesų sukelia problemų. Iš esmės žmogus, siekdamas susirasti darbą, apsaugoti nuo aplinkos (pvz., esant benamiu sutikti pažįstamų žmonių), gali išvykti į kitą miestą ir jame likti, tačiau tai reiškia, kad jis nėra tos savivaldybės gyventojas ir jam socialinės paslaugos nepriklauso. Be abejonės, teisiškai socialinės paslaugos negali būti teikiamos asmenims, nedeklaravusiems gyvenamosios vietos tame mieste, kur jie siekia gauti tam tikras socialines paslaugas: „Dėl socialinių paslaugų, kurių teikimą finansuoja savivaldybė iš savo biudžeto lėšų ar iš valstybės biudžeto lėšų specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, skyrimo asmuo (vienas iš suaugusių šeimos narių) ar jo globėjas, rūpintojas raštišku prašymu kreipiasi į asmens (šeimos) gyvenamosios vietos savivaldybę“ (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Tačiau žvelgiant iš socialinio darbo perspektyvos, benamystę išgyvenantys asmenys turėtų gauti bent minimalias socialines paslaugas iš tos savivaldybės, kurioje jie tuo metu yra (ne visada benamystę išgyvenantis asmuo turi galimybę grįžti į tą miestą, rajoną, iš kurio atvyko).

Lukas benamystę išgyvena jau 9 metus. Pasak M. Crane, M. A. Warnes (2007), dauguma senyvo amžiaus benamių susiduria su įvairialypėmis ir giliai įsišaknijusiomis problemomis (psichikos sutrikimai, fizinės sveikatos problemos, aktyvumo sumažėjimas), o dabartinės nakvynės namų paslaugos nepakankamai pritaikytos senyvo amžiaus benamiams: jiems kyla didesnė rizika patirti smurtą iš jaunesnių žmonių, jie yra jautresni keliamam triukšmui. Luko patirtis byloja ir tai, kad jis siekia ramybės („kad būtų ramybė“). Viena vertus, jis ją stengiasi palaikyti gyvendamas tam tikru režimu, kita vertus, siekdamas labiau susibendrauti su moterimi, su kuria ramiai norėtų nugyventi likusį gyvenimą („man meilės tikrai reikia“; „Marija, tave čia pasitiksiu, važiuosim pas tave gyventi“). Nakvynės namų paslaugos ir kitos socialinės paslaugos nepritaikytos ir neprieinamos senyviems asmenims, turintiems judėjimo negalią:

Savarankiški namai, va, aš čia nesiruošiu, skambinau savo draugui, ruošk vietą. Savarankiško gyvenimo namuose, va, ir nuvažiavimas yra. **Nuo laiptų** man nereikia prašyti, arba, **kas nuneš**, ar dar ką. Ten nuvažiavimas, aš pats gaminu, galiu pasigaminti už savo pinigų. <...> Vaikščiosiu su lazdom, mesiu tą vaikštynę [Lukas, 71].

Tyrimo dalyvio istorijoje galima pastebėti, kad vis dėlto nakvynės namų patalpos nepritaikytos asmenims, turintiems judėjimo negalią. Įstaigos nepajėgios pačios išspręsti šių problemų dėl tam tikrų objektyvių priežasčių (finansavimo nebuvimo). Todėl ypač svarbu imtis veiksmų politiniu lygmeniu, inicijuojant tam tikrus pokyčius šioje srityje. Pasak M. Crane, M. A. Warnes (2007), ypač svarbu plėtoti paslaugas senyvo amžiaus benamiams asmenims: Amerikoje įsteigti namai, skirti specialiai šiems žmonėms. Šiuose namuose teikiamos sveikatos, socialinės priežiūros ir apgyvendinimo paslaugos. Bostone ir New Yorke kiekvienam minėtam asmeniui suteikiamas vienvietis kambarys su virtuve ir vonia. Socialinių paslaugų plėtra senyvo amžiaus žmonėms ypač svarbi, viena vertus, dėl to, kad vis daugėja šio amžiaus žmonių: „Gana gausi yra vyresnio amžiaus benamių grupė“ (Kanopienė, Mikulionienė, 2004). Kita vertus, jiems vis sudėtingiau pasirūpinti savimi ir siekti savo išgyvenimo nesant jiems būtinų ir pritaikytų socialinių paslaugų.

Apibendrinant reikia pastebėti, kad Lietuvoje egzistuoja nemažai problemų socialinių paslaugų prieinamumo klausimu. Lietuvoje socialinės apsaugos sistemos pagrindą sudaro materialinis vartojimas, bet ne socialinės rizikos asmenų dalyvavimas visuomeniniame gyvenime, dėl ko menkai įgyvendinamas socialinio teisingumo principas. Tyrimo metu pastebėta, kad judėjimo negalią turintiems asmenims X nakvynės namų infrastruktūra nepritaikyta, nors asmenų, turinčių vienokią ar kitokią negalią, skaičius yra nemažas. Tyrimas taip pat atskleidė, kad socialinės paslaugos turėtų būti ne trumpalaikės, bet ilgalaikės, orientuotos į senyvo amžiaus benamių asmenų poreikius. Viena vertus, dėl to, kad šios amžiaus grupės asmenų daugėja, kita vertus, jiems vis sudėtingiau pasirūpinti savimi ir išgyventi.

Išvados

1. LR teisės aktai reglamentuoja, kad benamystę išgyvenantys asmenys turi teisę gauti tam tikras socialines paslaugas, kurios teikiamos socialinių paslaugų įstaigose, arba turi galimybę pretenduoti į socialinio būsto įsigijimą. Analizuojant įvairius dokumentus, reglamentuojančius socialinių paslaugų teikimą, pastebėta, kad jos yra trumpalaikės, nors ir orientuotos į socialinės atskirties įveikimą. Daroma teorinė prielaida, kad nesant ilgalaikės pagalbos, benamystę išgyvenantys žmonės, pasinaudoję jiems skirtomis paslaugomis, vėl atsiduria gatvėje, todėl stengiasi išgyventi vartodami psichotropines medžiagas, atlikdami nusikalstamą veiklą ir kt.
2. Socialinio būsto teikimas mokslinėje ir teisinėje literatūroje siejamas su solidarumo principu, kuris išryškina valstybės teikiamos pagalbos svarbą vargingiau gyvenančiai visuomenės daliai. Tuo tarpu statistiniai rodikliai

atskleidžia kitą pusę: socialinio būsto poreikis šalyje smarkiai auga, o eilėse žmonės priversti laukti 10 ir daugiau metų, todėl daroma prielaida, kad valstybė nelabai pajėgi suteikti pagalbą skurdžiau gyvenantiems asmenims.

3. Tyrimo rezultatai patvirtino egzistuojančią praktiką, kad Lietuvos socialinės apsaugos sistema paremta materialiniu aprūpinimu, tad benamių vyrų galimybės gauti kokybišką paslaugą yra menkos. Todėl benamystė Lietuvoje trunka didžiąją žmogaus gyvenimo dalį, kai ne tik pažeidžiamas žmogaus orumas ir teisės, bet ir nepatenkinami minimalūs jo poreikiai. Tyrimas atskleidė, kad judėjimo negalią turinčiam žmogui nakvynės namų infrastruktūra nepritaikyta; socialinis būstas dėl ilgų eilių sunkiai gaunamas, o benamystę išgyvenantys asmenys negali eilėse laukti 10 ir daugiau metų, neturėdami kur gyventi. Jiems socialinės pagalbos reikia čia ir dabar. Tol, kol nebus ilgalaikių socialinių paslaugų arba jos netaps labiau prieinamos, žmonių, gyvenančių gatvėse, skaičius nemažės.
4. Tyrimas atskleidė, kad savarankiško gyvenimo ar senelių globos namai garbaus amžiaus benamiams taip pat sunkiai prieinami. Benamių vyrų partirtis leidžia kalbėti apie tai, kad socialinės paslaugos turi būti ne trumpalaikės, o ilgalaikės, ypač, kai kalbama apie senyvo amžiaus asmenis. Svarbu pastebėti, kad benamystės reiškinį išgyvena vis didesnis skaičius pensinio amžiaus žmonių, o socialinės paslaugos neatitinka šių asmenų poreikių, todėl neužtikrinamas žmogaus orumas. Tyrimo dalyviai nesitiki pagalbos iš valstybės, bet turi vilties gauti kokybiškesnes, labiau prieinamas socialines paslaugas.

Gauta 2017 02 03

Pasirašyta spaudai 2017 05 22

Literatūra

- Biudžetinės įstaigos Vilniaus miesto socialinės paramos centro 2014 m. veiklos ataskaita.* (2015). Prieiga internete: http://www.spcentras.lt/page/upload/Veiklos_ataskaita_2015.pdf [žiūrėta 2017-04-22].
- Bush-Geertsema, V., O'Sullivan, Eoin, E. W., Pleace, N. (2010). Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. *European Consensus Conference on Homelessness*. Prieiga per internetą: http://www.sociallabel.be/sites/default/files/doc/116829_pod_broch_homelessnes_eng_v3_0.pdf
- Crane, M., Warnes, M. A. (2007). Responding to the needs of older homeless people. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol. 18(2), p. 137–152.
- Cronley, C. (2010). Unraveling the Social Construction of Homelessness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, Vol 20, p. 319–330.
- Dromantienė, L. (2008). *Socialinės Europos kūrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Europos socialinė chartija. (2001). *Valstybės žinios*, Nr. 49-1704. Prieiga internete: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=42260&Condition2=> [žiūrėta 2015-03-09].

- FEANTSA. *Panaikinti benamystę yra įmanoma!* Prieiga internete: http://www.feantsa.org/spip.php?action=acceder_document&arg=561&cle=f91db52718ce5b9cc5184f757c251c6225c18adb&file=pdf%2Ffea_001-09_lt.pdf [žiūrėta 2017-04-22].
- Gulcar, L., Stefanic, A., Shinn, M., Tsembris, S., Fischer, S. (2003). Housing, hospitalization, and cost outcomes for homeless individuals with psychiatric disabilities participating in continuum of care and housing first programmes. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, Vol. 13(2), p. 171–186.
- Guogis, A. (2006). Kai kurie korporatyvinės socialinės atsakomybės ir socialinio teisingumo aspektai. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 18, p. 73–77.
- Guogis, A., Gruževskis, B. (2010). Ar reikia kitokio Lietuvos visuomenės socialinės raidos modelio? *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 3(7), p. 19–35.
- Joint Memorandum on Social Inclusion of Lithuania*. (2003). Brussels. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/lt/veikla/koncepcijos-strategijos.html> [žiūrėta 2017-04-22]
- Kanopienė, V., Mikulionienė, S. (2004). Lietuvos benamiai: gyvenimo sąlygos. *Socialinis darbas*, Nr. 3(1), p. 47–62.
- Lietuvos Respublikos 2004–2006 metų nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas*. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/lt/veikla/koncepcijos-strategijos.html> [žiūrėta 2017-14-22].
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ pakeitimo“*. (2013). Nr. A1-368. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453424 [žiūrėta 2017-04-22].
- Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas*. (2006). Nr. 17-589. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478938 [žiūrėta 2017-04-22].
- Lietuvos statistikos departamentas. *Asmenys (šeimos), buvę sąrašuose socialiniam būstui nuomoti*. Prieiga internete: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3100201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=2721&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2017-04-22].
- LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Socialinės įtraukties didinimo 2014–2020 m. veiksmų planas*. 2013 m. spalio 22 d. Nr. A1-588. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/download/6579/socialines%20itraukties%20veiksmu-planas.pdf> [žiūrėta 2017-04-22].
- LR Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. (2014). Teisės aktų registras, Nr. 2014-15180. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478801 [žiūrėta 2017-04-22].
- Praspaliauskienė, R. (2000). *Nerekalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos ir XIX a. pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje*. Žara.
- Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija*. (2000). Vilnius. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/lt/veikla/koncepcijos-strategijos.html> [žiūrėta 2017-04-22].
- Tainio, H., Fredriksson, P. (2009). The Finnish Homelessness Strategy: From a ‘Staircase’ Model to a ‘Housing First’ Approach to Tackling Long-Term Homelessness. *European Journal of Homelessness*, Vol. 3, p. 181–199.
- Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas. (2013). *Socialinės rizikos asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos, ir elgetaujančiųjų 2013–2018 metų integracijos ir socialinės pagalbos programa*. Vilnius.

IMPLEMENTATION OF LITHUANIAN SOCIAL SERVICES FOR THE HOMELESS: THE EXPERIENCES OF HOMELESS MEN

Violeta Ivanauskienė, Natalja Gončiarova

Summary

Homelessness has existed in all historical times. The problem of homelessness is the object of the interdisciplinary study, which cannot squeeze in sociology, criminology and ethnology frames (Praspaliauskienė, 2000). With reference to critical approach homelessness is the consequence of the individual and structural factors. Homelessness can lead to personal problems, addiction diseases or poor living conditions, which associates with a wide range of systematic factors such as inaccessibility of housing and lack of employment opportunities (Kuhn, Culhane, 1998) (cited by Cronley, 2010). Homeless people face with of social and economic resources. The state must ensure the rights of persons, who are suffering homelessness and preserve their dignity. Meanwhile, the regulation and implementation of social services for homelessness allows to talk about the development of the modern state, when shaping and reshaping the model of social services. Vei-Wilson (2000) (cited by Dromantienė, 2004) analyzed the concept of the welfare state and claimed that its essence is the state's ability to reduce poverty, social exclusion and protect human rights. Esping-Andersen (1990) (cited by Dromantienė, 2004) argues that the welfare state is associated with the state's liability for certain minimum welfare grant to their citizens. In order to eradicate poverty, social exclusion, to assure equality in welfare state, it is important to talk and explore the regulation and implementation of state's social services not only on the basis of the academic literature, but also on the experience of service users'. Therefore, this article explores the experiences of men who are suffering homelessness, trying to identify the main problems of social services and to show the potential of their development. The object of the research – the implementation of social services for homeless people in Lithuania.

The method of the research. The analysis of implementation of Lithuanian social services for homeless people from the point of view of homeless men's, is based on a qualitative study. 9 semi-structured qualitative interviews with men, who were living in the hostel for homeless people were performed. The average time of the interviews were 55 minutes. The participants were selected on the basis of the principle of a snowball, when the first participants were recommended by

the hostel staff, and further study participants were recommended by the previous participants. The study was conducted according to ethical requirements for the research: confidentiality, anonymity, and impartiality. The research findings are presented in the authentic language of the research participants.

Theoretically, homeless people have the right to get some special social services, which are provided by social services offices and have the opportunity to apply for social housing acquisition. The analyses of some special documents, which regulate the provision of social services, have shown that the services are short-term, and they are focused on the overcoming of social exclusion. In theoretical perspective, homeless people, who are not getting long-term services, become homeless people again. Social housing provision in the academic literature is related to the solidarity principle, which highlights the importance of state assistance to poor group of the population. Meanwhile, the statistical indicators reveal a slightly different issues: the need for social housing in the country is rising, and the people are forced to wait for more than 10 years. It is assumed that the state is not able to provide assistance for poor people. According to the results of the research, in the practical context, Lithuanian social security system is based on material provision, so the services homeless men can get are quite poor. Therefore, the situation of homelessness in Lithuania violates men's human rights and their dignity. The empirical data showed that the infrastructure of hostels is not available for persons with disabilities; social housing is hardly available because of long queues and homeless people cannot wait for 10 years or more without a place to live. Homeless men need the social assistance "now and here". The number of homeless people will not decrease until the long-term social services are provided or they will become more accessible to people living in the streets. The empirical data also revealed that the services of independent living or nursing home for elderly homeless men are also difficult to access. The practical experience of homeless people allows to speak about the fact that social services must not be short-term but long-term.